

## **ІСТОРИЧНІ, ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ, ФІЛОСОФСЬКІ ТА СОЦІОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ**

**Валентина Боняк**  
завідувач кафедри  
теорії та історії держави і права  
Дніпропетровського державного  
університету внутрішніх справ,  
доктор юридичних наук, професор

### **СУЧАСНИЙ КОНЦЕПТ ПРИНЦИПУ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ**

В умовах розбудови України як демократичної і правової держави, конституційного визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю (ч. 1 ст. 3 Основного Закону) важливим є з'ясування існуючих в сучасній правовій доктрині підходів до розуміння поняття принцип гендерної рівності.

Огляд доктринальних джерел за цією темою свідчить про відсутність єдності науковців у підході до розуміння цього терміно-поняття. Підтвердженням цьому є окремі судження вчених, у яких здійснена спроба розкрити зміст поняття «принцип гендерної рівності».

Значимо, що досліджуване терміно-поняття є складним, що включає декілька слів. Слово «принцип» [< лат. *principium* – основа, начало] у сучасних словниках інтерпретується як: 1) центральне пояснення, особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь; внутрішнє переконання, погляд на речі, які зумовлюють норми поведінки; основа якого-небудь пристрою, приладу [1, с. 561]; 2) основне, вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку і т. ін.) // Основний закон якої-небудь точної науки; особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось // Правило, покладене в основу діяльності якої-небудь організації, товариства і т. ін.; переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці [2, с. 941].

Термін «гендерна рівність» у ст. 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» вживається у такому значенні: це рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства [3].

У своїй праці «Права жінок та гендерна рівність» О. Уварова хоча й не надає визначення досліджуваного нами поняття, однак визначає принцип гендерної рівності однією з фундаментальних засад прав людини. [4, с. 19]. Ми поділяємо думку вченого про фундаментальність цього принципу. Дійсно, фундаментальними по відношенню до всіх принципів правового статусу людини є як ті, що закріплені в Розділі першому Конституції України під назвою «Загальні засади» (визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю; принцип утвердження і забезпечення прав і свобод людини як головний обов'язок держави (ст. 3) та ін.). Водночас, з огляду на аксіологічний підхід до праворозуміння, такими ж базовими є і ті принципи (наприклад, принцип вільності і рівності у своїй гідності та правах (ст. 21); принцип гендерної рівності (чч. 2-3 ст. 24 Основного Закону)). Тобто, незважаючи на те, що останні містяться в Розділі другому Конституції України під назвою «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина», це не означає, що від цього вказані принципи втратили свою фундаментальність.

Такої ж позиції притримується й інший вітчизняний правник, І. Грицай. Так, у своїй монографії «Механізм забезпечення принципу гендерної рівності: теорія та практика» досліджуваний принцип науковець трактує як сукупність обумовлених конкретно-історичним розвитком базових ідей та положень, що об'єктивують правові цінності щодо встановлення гендерної справедливості в усіх сферах приватного, суспільного та державного життя і забезпечують розвиток правової держави і громадянського суспільства. Як стверджує дослідниця, принцип гендерної рівності виступає як мета, яку необхідно враховувати у правотво-

рчості і правозастосуванні [5, с. 99].

К. Левченко надає таку дефініцію поняття «гендерна рівність»: це правовий принцип, який включає в себе як законодавче закріплення рівних прав суб'єктів незалежно від статі, так і систему юридичних та інших гарантій щодо реалізації цієї рівноправності [6].

На відміну від вищезазначеного підходу, О. Руднева уточнює, що гендерна рівність є принципом саме правового статусу (становища) людини в державі, а до його складових відносить рівні права, свободи та обов'язки жінки і чоловіка; врахування особливостей (фізіологічних, психологічних тощо) статей у правовому регулюванні; систему засобів гарантування рівності статей у державі [7, с. 107.]. Водночас, не всі вчені поділяють підхід, відповідно до якого принципи є елементом правового статусу людини.

Як складову загальної рівності, розглядає принцип гендерної рівності М. Крочук. Учений вказує, що цей принцип охоплює: рівність прав, рівність можливостей, забезпечення рівних умов для реалізації прав та можливостей, гендерну симетрію; визначає однаковий правовий статус особи в суспільстві, стверджує основні права особи-жінки та особи-чоловіка [8, с. 470].

Гендерну рівність суддів досліджувала Ю. Боброва. Дослідниця вважає, що гендерну рівність суддів слід кваліфікувати як принцип права, що має безпосереднє відношення до правового статусу людини і громадянина (рівні права, свободи й обов'язки жінки і чоловіка, врахування особливостей статей у правовому регулюванні, система засобів гарантування рівності статей у державі), який закріплений на законодавчому рівні та на рівні звичаєвого права втілений у суспільство; містить у собі концептуальне розуміння і визначення однаковості та має істотне інформаційно-орієнтаційне значення для правильного розуміння гендерного механізму правового регулювання відносин суддівської діяльності.

Учений наголошує, що гендерна рівність є одним із найважливіших аспектів загальнолюдського принципу рівності, який безпосередньо співвідноситься з правовим статусом людини і громадянина як центральним інститутом права [9, с. 19-20].

Аналіз усього вищевикладеного дає підстави для таких висновків, що мають методологічне значення для інтерпретації терміно-поняття «принцип гендерної рівності» та відображають спільні і відмінні риси у підходах до розуміння цього поняття:

1. Відносною єдністю характеризується інтерпретація поняття принципу гендерної рівності як фундаментальної, базової засади прав людини, що узгоджується з існуючими науковими підходами до слова «принцип». Щоправда, конкретизації потребує співвідношення терміно-понять «принцип рівності» та «принцип гендерної рівності». Вважаємо, що з погляду таких філософських категорій діалектики, як «загальне» (об'єктивно існуюча тотожність між предметами, речами, явищами, що властива багатьом предметам, речам і явищам у рамках конкретної якісної визначеності) та «особливе» (певна сукупність властивостей, притаманних лише даному предмету), досліджувані загальнотеоретичні категорії співвідносяться у такий спосіб: «принцип рівності» є загальним родовим поняттям, поняття «принцип гендерної рівності» є особливим.

2. Відмінними є підходи учених до інтерпретації досліджуваного терміно-поняття «принцип гендерної рівності» в частині його ролі у правовому статусі людини (О. Руднева).

3. Логічно хибною слід вважати інтерпретацію поняття «принцип гендерної рівності», як принципу, що визначає однаковий правовий статус особи в суспільстві; стверджує основні права особи-жінки та особи-чоловіка (М. Крочук). Як відомо, визначати, стверджувати, оцінювати, характеризувати, давати кому-небудь кваліфікацію може лише людина, група людей.

4. Принцип гендерної рівності вирізняється своєю багатоаспектністю; зміст цієї правової засади розкривають такі відображені в Основному Законі Української держави ідеї: неможливість існування привілеїв чи обмежень за ознаками статі; рівність прав жінки і чоловіка через надання рівних можливостей жінок і чоловіків у громадсько-політичній і культурній діяльності, здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; закріплення у законодавстві спеціальних заходів щодо охорони праці і здоров'я жінок, а також встановлення пенсійних пільг; створення умов для надання жінкам можливості поєднувати працю з материнством; правовий захист, матеріальна і моральна підтримка материнства і дитинства (включно надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям).

1. Сучасний словник іншомовних слів : Близько 20 тис. слів і словосполучень / Уклад : О. І. Скопенко, Т. В. Цимбалюк. Київ: Довіра, 2006. 789 с.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов.

ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

3. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 52. Ст. 561

4. Уварова О. О. Права жінок та гендерна рівність : навчальний посібник / О. О. Уварова. Київ, 2018. 204 с.

5. Грицай І. О. Механізм забезпечення принципу гендерної рівності: теорія та практика. Київ : «Хай-Тек Прес», 2018. 560 с.

6. Левченко К. Б. Гендерна політика в Україні: визначення, формування, управління : монографія. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2003. 344 с.

7. Руднева О. Гендерна рівність як принцип законодавства України / О. Руднева. *Право України*. 2002. № 4. С. 104–108.

8. Крочук М.І. Гендерна рівність як складова загального принципу рівності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2011. №4. С. 464-471.

9. Боброва Ю.Ю. Правовий принцип гендерної рівності суддів: сучасний погляд. *Юридичний бюлетень*. Випуск 7. Ч. 1. 2018. С.15-21

**Віталій Грибан**

професор кафедри фізичного виховання  
Дніпропетровського державного  
університету внутрішніх справ,  
доктор біологічних наук, професор,  
Заслужений працівник народної освіти України

**Володимир Мельников**

кандидат біологічних наук, доцент  
(Західноказахстанський  
державний університет,  
м. Уральськ, Республіка Казахстан)

## **БІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЖІНОК-СПОРТСМЕНОК ЯК ОСНОВА ЇХ ГЕНДЕРНИХ ВІДМІННОСТЕЙ**

Гендерний підхід у фізичному вихованні виступає як можливість розширення життєвого простору індивідуальних здібностей і задатків учнівської та студентської молоді, що в подальшому сприятиме залученню її до заняття фізичною культурою і спортом та зростанню здоров'я нації. Гендер – поняття соціально-психологічне. Основу гендерних відмінностей жінки становлять її біологічні особливості [1].

Характерні особливості рухового апарату жінок полягають у тому, що у них менша довжина тіла (в середньому на 10 см) і менша вага (в середньому на 10 кг) у порівнянні з чоловіками. Є відмінності в пропорціях різних частин тіла: кінцівки у жінок коротші, а тулуб довший, поперечні розміри таза більші, а плечі вужчі. Ці особливості будови тіла обумовлюють більш низьке положення центру ваги, що сприяє кращому збереженню рівноваги. Разом з тим значна ширина тазу знижує ефективність рухів при локомоціях. Завдяки хорошій рухливості і еластичності хребтно-зв'язкового апарату можлива значна амплітуда рухів і гнучкість, що ми бачимо на прикладі гімнасток.

Для жіночого організму у порівнянні з чоловічим характерний більш ранній розвиток фізичних якостей в процесі онтогенезу [2]. Абсолютна м'язова сила у жінок менша, ніж у чоловіків, так як у них тонші м'язові волокна і менша м'язова маса (30-35%, а у чоловіків – 40-45% щодо маси тіла). Максимальна довільна сила м'язів рук, плечового поясу і тулуба у жінок становить 40-70%, а м'язів ніг – 70-80% щодо сили чоловіків. Максимальні показники сили досягаються у жінок в 15-16 років (чоловіків - 18-20). Тренованість м'язової сили у жінок теж менша, ніж у чоловіків. Особливо помітна ця відмінність у віці від 16 до 30 років.

Жінки відрізняються меншим розвитком швидкості в порівнянні з чоловіками. Так час простої рухової реакції руки на світлові подразники у нетренованих осіб – 190 мс, у висококваліфікованих спортсменів – 120 мс, а у спортсменок – 140 мс. У дорослих жінок максимальна швидкість рухів на 10-15% нижча, ніж у чоловіків.

Жінки володіють великою аеробною витривалістю. Однак при менших розмірах тіла вони мають і менший розмір серця і легенів. Менш сприятлива реакція жіночого організму на тривалі і потужні статичні навантаження. Найбільшу статичну витривалість у жінок мають м'язи - розгиначі тулуба, у чоловіків – згиначі тулуба. Максимальні показники загальної витривалості досягають у жінок до 18-22 років, швидкісна витривалість до 14-15 років,